HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

א) חברותא כלפי שמיא מי איכא אי לא כוון דעתיה מעיקרא מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה: **מתני'** ב) (האומר יברכוך טובים הרי זה דרכי מינות) א העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ולא יהא סרבן באותה שעה מהיכן ג הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה ג) זה ד העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף ה ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו ד) ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי: **גמ'** ת"ר ו העובר לפני התיבה צריך לסרב ואם אינו מסרב דומה לתבשיל שאין בו מלח ואם מסרב יותר מדאי דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח כיצד הוא עושה פעם ראשונה יסרב שניה ה) מהבהב שלישית פושט את רגליו ויורד ו) ת"ר שלשה רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו הן שאור ומלח וסרבנות אמר רב הונא ז טעה בשלש ראשונות חוזר לראש באמצעיות חוזר לאתה חונן באחרונות חוזר לעבודה ורב אסי אמר אמצעיות אין להן סדר מתיב רב ששת מהיכן הוא חוזר מתחלת הברכה שטעה זה ז) תיובתא דרב הונא אמר לך רב הונא אמצעיות כלהו חדא ברכתא נינהו אמר רב יהודה ח לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות דא"ר חנינא ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות דומה לעבד שקבל פרס מרבו ט ונפטר והולך לו ח) ת"ר מעשה בתלמיד אחד ט) שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מאריך יותר מדאי א"ל תלמידיו רבינו כמה ארכן הוא זה אמר להם כלום מאריך יותר ממשה רבינו דכתיב ביה [1]את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו' שוב מעשה בתלמיד א' שירד לפני התיבה בפני ר"א והיה מקצר יותר מדאי א"ל תלמידיו כמה קצרן הוא זה א"ל כלום מקצר יותר ממשה רבינו דכתיב [2]אל נא רפא נא לה א"ר יעקב אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו שנאמר אל נא רפא נא לה ולא קמדכר שמה דמרים: ת"ר י) אלו ברכות שאדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה ס) אר"ש בן פזי אריב"ל משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו

כהן

חברותא כלפי שמיא. מנהג שנוהג אדם בחברו ינהג אצל המקום ולא יזהר בתפלתו: **מחינן ליה.** כלומר מלמדין אותו שיכוין ומכין אותו אם ירגיל בכך: **מרזפתא.** קורנס. ותשם את המקבת בידה מתרגמינן מרזפתא (שופטים ד): **מתני' ולא יהא סרבן באותה שעה.** לפי שאחר יורדין לפני התיבה כשאומרים לו לך רד צריך לסרב פעם אחת כלומר איני כדאי לכך כדאמרי' לקמן בשמעתין אבל זה לא יסרב מפני שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך: **מתחלת הברכה שטעה זה.** אם דלג א' מן הברכות ואמר אחרת ואינו יודע לשוב ולאחוז סדרו יתחיל העובר תחתיו אותה ברכה שדלג זה ואומר משם ולהלן: **לא יענה אמן אחר הכהנים.** הש"ץ בסוף כל ברכה וברכה: **מפני הטרוף.** שלא תטרף דעתו ויטעה לפי שש"ץ הוא צריך להתחיל ברכה שניה ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה כדאמרינן במס' סוטה (דף לט:) ובענותו אמן לא יוכל לכוין מהר ולהתחיל בברכה שלאחריו: **אם אין שם כהן אלא הוא.** החזן: **לא ישא את כפיו.** שמא לא יוכל לחזור לתפלתו לדעת לכוין להתחיל בשים שלום שדעתו מטורפת מאימת הצבור: **ואם הבטחתו.** כלומר אם בטוח הוא שאין דעתו מטורפת מאימת הצבור: **גמ' יסרב.** כשאומרים לו לך יעשה עצמו כלא רוצה כלומר איני כדאי: **שהקדיחתו.** לשון שרפה כמו כי אש קדחה באפי (דברים לב): **מהבהב.** כלומר מזמין עצמו כמו ננער לעמוד: **אין להן סדר.** ואם דלג ברכה אחת ואח"כ נזכר בה אומרה אף שלא במקומה: **מתחלת הברכה שטעה זה.** ס וממילא משתמע דגומר ממנה והלאה אלמא על סדרה צריך לחזור ולאומרה: **חדא ברכתא נינהו.** ודקתני מתני' מתחלת הברכה שטעה זה היינו אתה חונן: **ונפטר.** נוטל רשות: **א"ל להזכיר שמו.** של חולה: **תחלה וסוף.** במודים ולך נאה להודות:

כהן

ט) **אמר מודים מודים משתקין אותו.** ירושלמי הדא דתימא בצבור אבל ביחיד תחנונים הם: י) **אמר פסוקא פסוקא וכפליה.** פי' בקונטרס משתקין אותו דמחזי כעושה ב' רשויות וה"ג ובפר"ח מפרש איפכא פסוקא פסוקא אין משתקין אותו מיהו מגונה הוי אך לשון הגמרא לא משמע כפי' ואותן בני אדם שאומרים ב' או ג' פעמים שמע ישראל ביוה"כ משתקין אותם לפירש"י ולפר"ח מגונה מיהא הוי או שמא אין לחוש רק כשקורא ק"ש בעונתה ומקבל עליו עול מלכות שמים ומ"מ טוב שלא לומר אך מה שאומרים ה' הוא האלהים ז' פעמים ביוה"כ ויום ערבה כנגד ז' רקיעים משבחים לבורא שהוא דר למעלה מז' מנהג כשר הוא וגם מצינו בקרא שתי פעמים ה' הוא האלהים גבי אליהו (מלכים א יח): **מהיכן הוא מתחיל** מתחלת הברכה שטעה בה. ירושלמי בטיטי אשתתק באופנים אתון שיילון לר' בון אמר להו בשם ריב"ל זה שעבר תחתיו יתחיל ממקום שפסק ופריך והתנן מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה אמר להו מכיון דעניתון קדושת השם כמי שהוא תחלת הברכה דמי: **לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף.** תימה תיפוק ליה דמפסיק תפלה אם עונה אמן וי"ל מאחר שלא אמר האי טעמא ש"מ דעניית אמן לא חשיב ליה הפסקה מאחר שצורך תפלה הוא אבל לקרות כהנים לדוכן אומר ר"ת שאין ש"צ יכול לקוראם דחשיב הפסקה לתפלה אם קוראם אלא אחד מבני הקהל קוראם והא דאמרינן בסוטה פ' אלו נאמרים (ד' לח.) לשנים קורא כהנים וכו' לאו אשליח צבור קאי אלא אחזן כדתניא בספרי (פרשת נשא) אמור להם מלמד שהחזן אומר להם אמרו וחזן לאו היינו שליח צבור דחזן היינו המתעסק בצרכי צבור וכן משמע נמי בסוטה (ד' לט:) דלאו אשליח צבור קאי דמעיקרא קאמר אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא פי' הקורא כהנים ואח"כ אומר אין שליח צבור רשאי וכו' משמע דשנים הם ויש שהיו רוצים לומר דכמו כן אין ש"צ רשאי להקרות יברכך לכהנים דכמו כן הוי הפסקה אמנם רבינו יהודה פי' דבהדיא יש במדרש טעמי יתרות וחסרות אמור להם מלמד ששליח צבור אומר להם על כל דבור ודבור וכן יש שרוצים להתיר לשליח צבור עצמו לקרות כהנים אפילו לפי' ר"ת דמה דפי' דהויא הפסקה היינו דוקא בימיהם מיד כשסיימו ברכת הודאה לא היו אומרים או"א ברכנו בברכה כדמשמע בסוטה (שם) דקאמר אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור פי' אמן שעונין בסיום ברכת הודאה אלמא משמע שלא היו אומרים אלא כהנים מיד אבל עכשיו שהורגלו לומר אלהינו בלשון ברכה ותפלה אין זו הפסק דלא גרע מעניית אמן דהכא דלא חשיבא הפסק כדפרישית א מ): **אמצעיות** אין להן סדר. פי' בקונטרס ואם דלג ברכה אחת ואחר כך נזכר בה שלא במקומה אומרה במקום שנזכר. ולא נהירא דהא תנן במגילה (פ"ב ד' יז.) הקורא את המגילה למפרע לא יצא ותניא (שם) וכן בהלל וכן בק"ש וכן בתפלה לכך נראה כפירוש רשב"ס ורב אלפס דאין להן סדר דקאמר היינו שיתחיל במקום שדלג הברכה ומשם ואילך יאמר הכל על הסדר אבל ודאי לא יתחיל באתה חונן כמו בג' ראשונות וג' אחרונות שחוזר לראש וראיה מדתניא בתוספתא דמכילתין י) הקורא את שמע והשמיט בה פסוק אחד לא יקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק ואילך וגומר עד סופה ותניא נמי בפ"ב דמגילה (ד' יח:) שאם השמיט פסוק א' במגילה שקורא על הסדר מאותו פסוק ואילך והתם משוי תפלה ב למגילה לענין הך מילתא כדפרישית וה"ג פסק כרב אסי דאמר אמצעיות אין להן סדר חדא דרב הונא כתלמיד לגבי רב אסי כדאמרינן בכמה מקומות אמר רב הונא אמר רב אסי ועוד דלרב הונא צריך לדחוק ולשנויי מתני' דכולהו חדא ברכתא נינהו ושנויי דחיקי לא ניקום ונסמוך ועוד דרב אסי ורב ששת קיימי בחד שיטתא ועוד דבשל סופרים הלך אחר המיקל וא"כ אדם שטעה ודלג ברכה אחת באמצעיות או שלא אמר המלך המשפט בין ר"ה ליוה"כ דקי"ל בפ"ק (דף יב:) דמחזירין אותו לא יחזור לאתה חונן אלא לאותה ברכה שדלג ומשם ואילך יאמר על הסדר כדפי' רשב"ס והיכא שטעה בג' ראשונות כגון שטעה בחתימתן או לא הזכיר בין ר"ה ליוה"כ בברכת אבות זכרנו או בתחיית המתים מי כמוך או שלא אמר המלך הקדוש חוזר לראשונה והיכא שטעה בשלש אחרונות כגון שטעה כמו כן בחתימתן או שלא הזכיר בין ראש השנה ליוה"כ בשים שלום בספר חיים טובים או וכתוב לחיים טובים בהודאה חוזר לעבודה וטעמא דכיון שכולה שבח הוי כברכה א'. ותענית צבור שש"צ קובע ברכה לעצמו שאומר עננו בין גואל לרופא אם שכחה ונזכר בה קודם סיום תפלה אין מחזירין אותו כיון שהיה צריך לחזור ולומר על הסדר כפי' רשב"ס א"כ הויא ברכה לבטלה אם מחזירין אותו אבל לפי' הקונטרס היה אומרה במקום שנזכר ואין כאן ברכה לבטלה: **אל ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות.** פי' ר"ח ורבינו האי דוקא ליחיד אבל צרכי צבור שואלין ולכך אנו אומרים זכרנו וקרובץ ויעלה ויבא בהם ותדע דלדוקא יחיד קאמר שהרי עיקר ברכות אחרונות צרכי צבור הם ס): **מלמדין אותו שלא ישחה.** וא"ת וישחה ומה בכך וי"ל שלא יבא לעקור דברי חכמים שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רוצה ואין כאן תקנת חכמי' וחיישינן (א) ליוהרא:

קידה

מסורת הש"ס

א) מגילה דף כה., ב) שם [ועמ"ש לעיל לג: גירסת הרי"ף ורא"ש], ג) ר"ה כה, ד) [סוטה לח:], ה) [פירוש ינענע בראשו], ו) גיטין ע. ע"ש, ז) [נ"ל תיובתא דרב אסי לימא תהוי תיובתא דרב הונא וכו' כך היה הגירסא לפני רש"י וע' בסוף ס' קרבן נתנאל], ח) מכילתא דר"י פרשת בשלח, ט) [לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך כדאיתא לעיל י: הלכך קתני ירד ע' רש"י ר"ה לב. ד"ה ירד]:, י) [תוספתא פ"א הי"א], כ) [שייך לדף לג:], ל) [ג"ז שייך לשם], מ) [וע"ע תוס' מנחות מד. ד"ה כל כהן כו'], נ) [פ"ב ה"ד], ס) [וע"ע תוס' ע"ג ח. ד"ה אם בא],

◆

תורה אור השלם

1. וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְיָ אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי כִּי אָמַר יְיָ לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: דברים ט כה
2. וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל יְיָ לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ: במדבר יב יג

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מלמדין וכו' וחיישינן ליוהרא. נ"ב כלומר ועוד חיישינן ליוהרא:

◆

גליון הש"ס

גמ' אר"ש בן פזי אריב"ל. במדרש רבה בראשית פרשה לט איתא ריב"נ בשם ריב"ל אמר כ"ג תחלת כל ברכה שוחה והמלך בתחלת כל ברכה ובסוף כל ברכה שוחה. רבי סימון בשם ריב"ל אמר המלך משהיה כורע לא היה זקף: רש"י ד"ה מתחלת הברכה וכו' וממילא בו'. עיין בקרבן נתנאל שמצא גירסא בקלף. תיובתא דרב אסי לימא תהוי תיובתא דר"ה אמר לך ר"ה:

◆

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הוסיף, וגם ממה שש"ץ אומר להם על כל דבור ודבור דלא חשיב להו הפסקה. ב. בתוס' רי"ש כתב. תפלה למגילה וק"ש.

◆

מוסף רש"י

[**חברותא כלפי שמיא.** וכי כמנהג חבירו נוהג בהקב"ה לדבר לפניו שלא במתכוין וחוזר ומרצה לו בכופלו שלא כיון בראשונה (מגילה כה.). **האומר יברכוך טובים הרי זה דרכי מינות.** שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום, וחכמים למדו (כריתות ו:) מחלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת שמצריכן הכתוב בהרצאתן להיותן באגודה אחת (מגילה שם. ועי' מנחות כז.). **וחוזר לתפלתו רשאי.** לישא את כפיו (סוטה לח:). **שהקדיחתו מלח.** שרפתו, כמו כי אש קדחה, כלומר נתנה בו מלח יותר מדי (ערובין נד.). **רובן קשה ומיעוטן יפה.** כשיש לאדם מעט מהם יפה לגופו לרפואה וטוב שיהא לו קצת משלא יהא לו כלום, אבל רובן קשה, כשיש לו הרבה (גיטין ע.). **פרס.** מתן (ב"ב כה.).

◆

רב נסים גאון

תנו רבנן אלו ברכות שאדם שוחה בהן כו'. פי' בתלמוד ארץ ישראל בפ' מאימתי קורין הכל שוחין בהודאה עם שליח צבור ר' זעירא אמר ובלבד במודים כו' תני ובלבד שלא ישוח יותר מדאי ובגמ' דד' אבות נזיקין (בבא קמא דף טז) איתא שדרו של אדם לסוף (ע') [שבע] שנה נעשה נחש והני מילי הוא דלא כרע במודים ובגמ' דסוטה בפ' אלו נאמרים בכל לשון (דף מ) אמרי בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים:

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"י מהלכות תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קכו סעיף ב:

נא ב מיי' שם טוש"ע שם וסי' נג סי"ז:

נב ג מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע או"ח סימן קיט סעיף ג ובסי' קכו סעיף ב:

נג ד מיי' פי"ד מהל' נשיאת כפים הל' ה סמג עשין כ טוש"ע או"ח סימן קכח סעיף יט:

נד ה מיי' פט"ו שם הלכה י טוש"ע שם סעיף כ:

נה ו טוש"ע או"ח סי' נג סעיף טז:

נו ז מיי' פ"י מהל' תפלה הלכה א ד סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קכו סעיף ב:

נז ח מיי' פ"א שם הלכה ד ופ"ו הל' ג סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיב סעיף א:

נח ט מיי' פ"ה שם הל' יא סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קכג סעיף א:

נט י מיי' פ"ה שם הל' י סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיג סעיף א:

◆

רבינו חננאל

[**מחינן ליה במרזפתא דנפחא.** פי' קורנס של נפחים]. **האומר יברכוך טובים הרי זה דרך המינות.** פירוש, משום דמיחזי כשתי רשויות. **העובר לפני התיבה וטעה וכו'.** אוקימנא שליח צבור היורד בתחלה לפני התיבה, פעם ראשונה מסרב, ב' מהבהב, ג' פושט את רגליו ויורד. אבל היורד תחתיו של זה שטעה בתפלתו, אינו רשאי לסרב כלל. **ורב אסי אמר אמצעיות אין להן סדר.** פי', בג' ראשונות ובג' אחרונות הכל שוין שיש להם סדר, ואם טעה בהודאה או בשים שלום חוזר לעבודה. ולרב אסי אם טעה ואמר סלח לנו קודם השיבנו אינו צריך לחזור ולומר אתה חונן לאחריו השיבנו ואחריו סלח לנו, ואחרי שאמר השיבנו יאמר ראה נא בענינו וכן בכל ברכות האמצעיות. וקיי"ל כרב אסי, דרב הונא לגבי רב אסי כתלמיד הוא נחשב. ותו דמתניתין מסייע ליה וקשיא לרב הונא. ואע"ג דשני, אשנויי לא סמכינן. ותו דתלמוד ארץ ישראל מסייע ליה דגרסינן בירושלמי ר' אליעזר הוי יתיב בחד בי כנישתא, על חזנא ואטרח על חד דייעול, ולא על, לסופה על לגביה דר"א, א"ל לא יכעוס מרי עלי בגין דלא הוינא מתער לא עלית, א"ל עליך לא כעסתי אלא על הדין דאטרח עליך. בטוטאי אישתיק באופנים, אתון שיילין לר' אבון, אמר להו בשם ר' יהושע בן לוי זה שעובר תחתיו יתחיל ממקום שפסק, א"ל והתנינן מתחלת ברכה שטעה זה, אמר לון מכיון דעניתון קדושתא כמה שהיא תחלת ברכה. הלכך בין יחיד בין שליח ציבור טעה בשלש ראשונות חוזר למגן אברהם, טעה בשלש אחרונות חוזר לעבודה, טעה באמצעיות אינו חוזר כלל אלא אומר במקום שזוכרה ודיו. והוא דלא סיים צלותיה ולא עקר כרעיה, אבל אי עקר כרעיה אפי' באמצעיות חוזר. **אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות.** פירוש, קים להו לרבנן דדוקא ליחיד, אבל שאלה ששואלין הצבור כגון זכרנו לחיים בעשרת ימי תשובה וכיוצא בהן שרי, דהא שלש אחרונות עבודה והודאה ושים שלום שאלה נינהו ושרי, משום דשאילת צבור נינהו. ושמעינן מינה דאסור לכל מאן דמשני או מוסיף או גורע בג' ברכות ראשונות מן המטבע שטבעו חכמים בברכות, ואלו חזנים שמניחים מטבע ברכות ואומרים קדושות לאו שפיר עבדי, אבל המאריך באמצעיות בתפלתו לית לן בה, דהא משה רבינו פעם האריך בתפלתו ארבעים יום ופעם קיצר ואמר אל נא רפא נא לה.